

ГАҲВОРАИ СИНО

То саҳаргаҳ Ситора¹ мечунбид,
Тифл бо гоҳвора мечунбид.
Дар нигоҳаш самои пурахтар
Аз карон то канора мечунбид.

Мегузаштанд зулмати шабҳо
Дар назарбозиҳои кавкабҳо.
Субҳро мекушод бо саҳтӣ –
Аллаи модарону «ё рабҳо».

Зери фоли баланди ахтарзод,
Бо баду некҳои модарзод,
Ба замин чун фариштаи хокӣ
Аз канори Ситора пой ниҳод.

Модар аз пас дуои ӯ мехонд,
Афшана чирадаст меафшонд.
Пеш мерафту Афшана дар ҷой,
Бори ғурбат ба дӯши ӯ мемонд.

Дар Бухоро, ки дард арзон буд,
Дарди инсон атои яздон буд.
Сад шифо дар китоб – дар ганҷур
Баста чун ганҷҳои Сомон буд.

Омаду дар кушод зиндонро,
Кард дар бар китоби дармонро,
Дар дили меҳрпарвари тоҷик,
Ҷой бинмуд Ҳинду Юнонро.

Шамъу Сино ба роҳи матлабҳо
Ёр буданд шаб ҳама шабҳо.
Сӯхт аз васли шамъ парвона,
Сӯхт ӯ дар висоли кавкабҳо.

Зарра-зарра фузуду шаст омад,
Осмони баланд паст омад,
Зина-зина расид рӯи манор,
Ахтари толаш ба даст омад.

Дид, афсонаест, наҳси Зухал,
Дид, бечорагист нақши азал.

Як замоне худои худ гардид,
Дид, дар дасти ўст дасти ачал.

¹ Ситорабону – номи модари Ибни Сино
Заҳрҳо хӯрд, то шавад дармон,
Ранҷҳо бурд, то шавад осон
Мушкилоти ҳазораи Инсон –
Мушкили беканораи Инсон.

МУШКИЛОТИ ЯК

Бар дарди Нӯҳи Сомонӣ¹ давое нест дар дунё,
Саропо дарди ў пайдо, давои ўст нопайдо.
Табибон чораашро гоҳ аз таъбири тан чустанд,
Гаҳе аз роҳи ҷон чустанд,
Гаҳ аз гӯру кафан чустанд.
Ба ҳар як чора чун бечорае аз хеш мерустанд
Ва дасти кӯтаҳи худро ба оби сард мешустанд.
Биёварданд Синоро,
Ҷавони ақлбиноро.
Бибид ў бар сари бемор тоҷу шавқи миноро.
Бигуфто: «Ё амирам, авф бинмо, тоҷро бардор,
Ки аз баҳри ҳакиме дар даво кофист як бемор».
Сукуте дар миён омад,
Сукунат бар забон омад,
Ва Сино дар баён омад:
«Надима баҳри ман кофист,
Чу як ҷони муносиб аз барои як бадан кофист».
Табибон интизори ҳукми шоҳи бистарӣ буданд,
Барои ин «Хусайни Карбало» чун муштарӣ буданд.
Амир аз ноилоҷӣ мефаромад аз сари кинаш,
Барои ҷони ширинаш
Гузашт аз тоҷи зарринаш.
Ба рамзи як ишорат кард хилватхонаро холи,
Намуд аз бодаи кибри шаҳӣ паймонаро холи.
Ва худро ёфт беморе,
Ва худро ёфт ночоре,
Ва худро ёфт озод аз шару шӯри ҷаҳондорӣ.
Ва Сино аз мизочаш кофт ҷои решаи дардаш,
Чу оташ ёфт савдои ҷаҳонро дар дили сардаш.
Бигуфто: «Эй надим, сӯи ҳакими хосаи дарбор,

Чаҳонро нек пиндору варо некӯ бигӯ ахбор».
Ба шаҳ гуфто: «Чу амри ман раво бошад, даво бошад,
Ба ҳар фармудаам дар ҳукми фармони шумо бошад»,
Ба чил рӯзе гироид аз паи доруо дармонаш,
Ки боре сар намепечид амир аз зери фармонаш.
Бад ин чо аз димоғи ӯ баромад бӯи беморӣ,
Набуд аз нахвати шоҳӣ ба хулқаш ҳеч осоре.

* Нӯҳ бинни Мансури Сомонӣ (соли 977) охирин амири солори ин хонадон буд.

Ба Сино хӯ гирифту гуфт: «Ҳошо ин гирифторӣ,
Хушо аҳволи беморию чун Сино мададгоре,
Надонам аз кучо омад, кучо шуд бораи дардам,
Кучо шуд тифли якрав бастаи гаҳвораи дардам».
Ман ин гаҳвораи танро гаҳе тобут медидам,
Нафасҳои ҳакимонро шамоли ҳут медидам.
Зиҳӣ гаҳвораҷунбоне, зиҳӣ инсони пурдоне,
Зиҳӣ шаҳри Бухоро бо чунин хуршеди тобоне!»
Чу Сино интиҳои дардро чун ибтидо дарёфт,
Ба дарди танпарастию фароғат, дар даво биштофт.
Ба амри вай май оварданду миное,
Бинӯшиданд се чоми саломатро ба танҳой.
Зи Исмоил ҳадисе гуфт дар кори чаҳондорӣ.
Ки дар он шуд ишоратҳо ба тамкину гаронборӣ.
«Чӣ марде буд Исмоил ба адлу донишу инсоф,
Зи фикраш пур бувад атроф,
Ба зикраш пур бувад акноф.
Пас аз мавти муборак нимаи асре ба унвонаш
Тамоми додхоҳон арза меовард бо номаш».
Ба нафси шоҳ шуд бедор ногаҳ фарри шоҳияш,
Бигуфто: «Ман паноҳ овардаам дар бепаноҳияш».
Пас он рои дигар рух дод ногаҳ Ибни Синоро,
Кухандижро ба ёд оварду девори Бухороро:
«Чу бо амри киромӣ вожгун карданд девораш,
Ки девори наве бояд Бухороро чу адвораш.»
Бигуфто аҳли девонаш: «На аз ҳикмат бувад корат
Чу сахро ҳамла орад, не ҳарам монад, на бозорат».
Бигуфто: «Аз сиёсат, аз мадоро мекунам девор,
Ба сахро мебарам аз Шохрӯд, аз ростӣ анҳор,
Чу ман дар ҳифзи молу чони афроди ватан бошам,
Даме то зинда бошам, пояи девор ман бошам...»
«Ба шукри ҳақ, Бухоро ҳасту Сомон асту девораш,

Набояд чашм пӯшидан вале аз чархи даввораш.
Чу туркони хито дар ин вилоят ҳамлаҳо доранд,
Паи коре бишав, бо аҳли сахро то ба пайкоранд».
Аз ин ахбор шуд бемор як марди сипаҳсолор,
Набуд ин мард он бемор, набуд он хоб ин бедор.
Ва амре дод: «Боз оред тоҷамро, нигинамро,
Саманди зери зинамро, бубинам сарзаминамро.
Димоғи шоҳ дар як сония зайле дигар шуд,
Ки Сино шуд замину фарри шоҳӣ авчи гардун шуд.
Ба ҳам овард девонро, сипаҳсолори волоро,
Бипурсид аз умури кишвари худ пасту болоро.
Шунид аҳволи кишварро, бидид авзои лашкарро,
Ба чашми дил бидид он хайли навкарро,
Ки дар роҳи мадоро кӯтаҳӣ доранд,
Ки аз роҳи сиёсат бераҳӣ доранд,
Ҳама бар тан либоси аблаҳӣ доранд,
На аз дунё, на аз дил огаҳӣ доранд.
Бигуфто: Амри мо ин аст бар лашкар:
Паси девор бояд бораи дигар,
Чу садди зиндае аз лашкари чаррор,
Ки чорӣ бошаду дар ҷаҳд чун анҳор.
Равон кард ӯ расуле бар ҷайи туркон,
Ба коғазномае бо шеваи туркон:
«Ки мо ҳамсоҷю ҳамбораю ёрем,
Салоҳу сулҳро ҳар ду талабгорем.
Хушо бо дастаҳо дар иди наврӯзӣ
Ба ҳам созем вақти гулханафрӯзӣ.
Пас он сабқат шавад дар гӯю дар ҷавгон,
Пас он рағбат шавад дар тирӯ дар пайкон.
Пас он дар найзабозию сипардорӣ,
Ба дастуре, ки н-ояд бӯи пайкоре...
Шаҳоншаҳи вилоят тухмаи Мансури Сомонӣ
Ба амри ҳақ, ба амри шоҳии шон дорад имоне».
Ҷавоби рад гирифт аз сарвари туркон,
Бигуфто: «Ошти ҷустем бебурҳон».
Пас он меҳраш ба Сино бештар афзуд,
Тадорук аз барои анҷуман фармуд.
Ба ҳам омад ҳакимону вазиронаш,
Сияҳкорону ҳам равшанзамиронаш.
Бигуфто: «Ин ҷавонмард анқариби мост,
Ба ҳар дарде табиби мост,
Зи даргоҳаш насиби мост.
Бифармо, эй ҳаким, аз ин вилоят ҳар ҷӣ меҳохӣ,
Дар ин кишвар бубахшоям туро аз мурғ то моҳӣ»

Бигуфто: «Ё амирам, чун гузаштӣ з-имтиҳони хеш,
Агар бигзашта бошам з-имтиҳони шоҳ чун дарвеш,
Ҳамин инъоми олай бас,
Дили пур, дасти холӣ бас!
Чу аз моли ҷаҳон дониш бувад гармии бозорам,
Вуруде дар дари ганҷинаи дониш талаб дорам».
-Бувад ин амри ту воҷиб.
Дигар чизе най толиб?
Табибон: «Зар бичӯ, кишвар бичӯ, нодон!»
Бигуфто: «Бод ин кишвар насиби дудаи Сомон!»
Яке хандон, яке ҳайрон,
Расид ин базро поён,
Набуд ин назро поён.

МУШКИЛОТИ ДУ

Ривоят мекунад мардум,
Ишорат мекунад анҷум.
Ки Нӯҳ охир парешон кард ҳамчун тухма дар сахро
Ба зарбе аҳли саҳоро,
Вале рӯид дар паҳно
Барои зиндагӣ одам,
Барои бандагӣ одам...
Барои ин зафар базме бапо бинмуд шоҳона,
Ба хосон тӯҳфаи хосе ато бинмуд шоҳона.
Бигуфто шоире, ки Нӯҳи Сомон аз малак омад,
Сифоти Нӯҳ аз рӯи замин то нӯҳ фалак омад.
Шаҳ аз ҷоми паёпай маст ё аз мадҳи маддоҳон
Ба имое бидод ин базро, ин назро поён.
Ҷамоатро дуое доду бо хосони дарбораш –
«Ба Сино имтиҳон дорам, ки раҳ ёбам ба асрораш».
Бигуфто, эй ҳаким, айвони мо танҳо ду дар дорад.
Агар шаҳ аз қазо азми сафар дорад,
Бигӯ то аз кадомин меравад берун? -
Сабуксорона зад бар тори қалби Бӯалӣ нохун.
Ва Сино гуфт: «Чун рою атои шоҳ яксон аст,
Зи ҳар дар, ки барояд, роҳи имкон аст.
Агар хоҳед рои хешу раъи бандаро донед,
Бароеду дароеду сипас ин руқъаро хонед».
Амир амре намуд аз аксии фитрат:
«Дари дигар кушоед аз дари ҳикмат!»

Ба як дам амр иҷро шуд,
Ба девори ҷанубӣ як даре во шуд,

Амир он чою ин чо шуд,
Гирифт он рукъаро санчид:
«К-амир аз тахт бархезад,
Раҳи имкон напӯяд, бо раҳи касрат даромезад.
Дари дигар кушояд аз ҷанубию бадар ояд...»
Вале аз рӯи ҳикмат ин ҷаҳон танҳо ду дар дорад:
Раҳи бозомаду рафтан,
Раҳи бедорию хуфтан,
Раҳи вайронӣ, ободӣ,
Раҳи инсофу бедодӣ.
Амир аз роҳи охир рафт, вовайло,
Бухоророю аҳволи Бухороро!

Чу бозии бузургон ёфт поён,
Кушода раҳи дигар некроён:
Ки дар шаҳри Бухоро чун балое
Даде шабҳо намояд худнамой.
Ҳар он шахсе, ки бозояд дучораш,
Барояд кӯрдуде аз димораш.
Басе зӯроварон зӯр озмуданд,
Зи рӯи хок нақши худ зудуданд.
Агар аҳвол ин бошад, ки бошад,
Аз ин девор нақши мо тарошад.
Чи дастурест Синоро дар ин боб,
Паи дафъи балою ҳифзи аҳбоб?
Ҳаким гуфто: «Агар он дад маҷозист,
Ба нафси хеш моро чорасозист,
Шуда дар нафси мо дарранда бедор,
Шуда фитрат мутеи ваҳш ночор.
Дар ин ҷанги дадӣ бо ақли солим
Бади худро бубояд кард таслим.
Агар он чинс бошад, кори саҳл аст,

Зарурат нест бар зӯри забардаст.
Дар ин сурат бибояд як ҳунар сохт,
Зи фӯлоди димишқӣ як сипар сохт,
Ки чун оина дар пардоз бошад,
Ки чун оина аксандоз бошад.
Пас он марде ба тадбиру ирода,
Шавад дар рӯ ба рӯи он пиёда:
Чу бинад акси шуми хештанро,
Даду бад тарк гӯяд ин ватанро,

Бимирад он зи бими ҳайбати хеш,
Надорам чорае дигар аз ин беш...»

Ҳаким аз ганҷи сомони гузида илми олавро,
Ки бинмояд баробар бо Бухоро насли олавро.
Амир аз nobасомони ба ҷое бурд сомонро,
Ки ҳамчун тоҷ мидид бар сараш хуршеди тобонро.
Пас аз сулҳу мадуро хонд рӯзе Ибни Синоро,
Ки то аҳли назар бинад фурӯғи чашми биноро.
Ҷамоат буд ноҳамвор:
Яке хобу яке бедор,
Яке роҳиби безуннор,
Яке зоҳиди бедастор.
Басе донишварон аз Ҳинду Эрону Араб буданд,
Ҷу дониш нисбате дорад, ҳама доноталаб буданд...
Ҷамоат ҷамъу хомӯш аст,
Ҳама чашму ҳама гӯш аст.
Гаронии хамӯши хамчу бори хона бар дӯш аст,
Муроди ҷумла сарпӯш аст.
Ҷавони навхати болобаладе бо маром омад,
Ба сар имои таъзиме намуда дар мақом омад.
Ба курсии худаш биншасту аз қайди худӣ vorаст,
Замину сақфи ин даргохро санҷид бо як даст:
-Азизон, ман чунин дарёфтам: ё фарши ин маъво
Ба қадри бораи ханҷар шуда боло.
Ва ё пастӣ гузида осмон чун бораи ханҷар,
Ба таъбири ҳаводис нест моро чораи дигар».
Ва ҷамъи гӯл гӯё шуд,
Ва ҷамъи кӯр бино шуд...
Ба таъзиме баромад ӯ аз ин даргоҳ,
Паяшро қанда аз ин роҳи беҳамроҳ.
Пайафкан мефиканд аз дил
Ба ин дунёи беҳосил,
Ба ин дарёи бесоҳил
Ҳама дурдонаҳои ошноиро,
Ва чашмаш роҳ мидид – роҳи танҳой, ҷудоиро...

МУШКИЛОТИ СЕ

Ривоят мекунад доною нодон,
Ишорат мекунад гардуни гардон;
Ба ҷое рафт охир кори Сомон,

Ки омад бо сари боло ба поён.
Чу дуд аз дудаи Сомон баромад,
Дигар оташ аз ин маҷмар наёмад.
Чу Нӯҳ аз тахт бар раҳти дигар шуд,
Савори аспи чӯбин раҳсипар шуд.
Бухоро монд чун шаҳри кушода,
Саворон гашта чун марди пиёда.
Фаромад аз шимолӣ чун сияҳбод
Қарохонию дод ин хок бар бод.
Ғуломе аз ҷанубиҳо баромад,
Сару сомони сомонӣ сар омад.
Пас он зад сиккаро бо номи Маҳмуд,
Баромад аз ватан ё аз кафан дуд?
Ва ҷӯи Мӯлиён чун ашк полуд,
Чу Нили маърифат гардид нобуд.
Ва Маҳмуду Ҳусайн ин ду бародар
Намуда саҷдаҳо бар хоки модар,
Намуда бўсаҳо хоки ватанро,
Ба қадди хокдон дида кафанро,
Ба хорӣ мурдани дунёи фанро,

Дилогоҳони ҳоли мулки Доро
Видоъ гуфтанд бо шаҳри Бухоро.
Кучо раҳ мебарам ин дostonро,
Ки охир нест роҳи ростонро.
Ки имкон нест пайванди суханро,
Бигӯяд реҳлати ҷону баданро,
Чу Сино бо гирифторе чӣ созам?
Барояд оташи ӯ аз димоғам;
Бурун омад шаб аз дарвозаи нур¹,
Ридоъ², пӯшидаю дастори кофур.
Ба Хоразм азми рафтан кард ночор,
Ки ёбад бар матои худ харидор.

¹Дарвозаи нур – яке аз дувоздаҳ дарвозаи Бухоро, ки ба сӯи Хоразм кушода мешуд.

²Ридоъ – қабои аҳли зуҳд, ки ба китф мепартофтанд.

Раҳи дури биёбон чун сароб аст,
Чу нақши бебақо болои об аст.
Дар он чун пай гузорӣ, нақши поят,
Ба як дам пок гардад аз қафоят.

Аломатҳои ин раҳ ноаён аст:
Раҳи зангӯлаҳои қорвон аст.
Ва Сино гуфт: Бо рафтори анҷум
Бубояд рафт аз саҳрои раҳгум.
Қамар чинсе тамому нотамом аст,
Фақат Хуршеду ахтар дар мақом аст.
Ғуруби офтоби ин биёбон
Ишорат мекунад бар оли Сомон,
Аҷаб хунин фитода офтобе,
Ки онро ман надида дар китобе.
Сари шаб боди тунде дар садо шуд,
Равон реғи биёбон зери по шуд,
Ба дастуре, ки ин дунё фано шуд,
Ва ё охир ва ё дунёбино шуд.
Аз ин саҳро, ки чун дарё равон аст,
Фақат тадбиру ҳикмат новадон аст.
Бубояд лангаре аз буттахоре,
Ки он ҷо хокро бошад қароре...»
Ки ҳар чӣ реша дорад,
пеша дорад,
Зи ашқоли муҳит андеша дорад.
Ки дида дар ҷаҳони бурдборӣ
Бузургеро ҷу Сино зери хоре?!
Бародар зор ўро зери пар буд,
Ҷу раҳми модару ирси падар буд,
Ба тундӣ сафҳаҳои сурхи ҳомун
Ҷу дуди сурх мерафтӣ ба гардун.
«Аҷаб оташ, ки онро нест гармӣ,
Аҷаб дуде, ки онро нест нармӣ.
Магар ин оташу дуди китоб аст,
Ки ҳамчун роҳи дониш беҳисоб аст?
Магар ин хашми яздон аст ё ман?
Фиғони ҷумла инсон аст ё ман?
Ба ин ҳикмат, ки дорам, нест роям,
К-аз ин бозии дунё чун бароям.
Аҷаб коре, ки дар саҳро бимирам,
Ба гумроҳӣ мани доно бимирам.
Ва илми оламе барбод гардад,
Ҷаҳолат дар ҷаҳон озод гардад»
Ҷу сар бардошт аз зери ридояш,
Зи машриқ медамад субҳи сафояш.
Бидид аҷсоди ҳар ду зери хок аст,
Сари ҳар ду бурун аз ин мағок аст,
Агар тан дар мақоми худ замин аст,

Аз он ақду хирад болонишин аст.
Пас ӯ доманкашон бархест аз хок,
Зи ҷо Маҳмудро бардошт чолок,
Пас аз ранчи шикебои шабона
Ду тан гардид дар сахро равона.

Бародар об мепурсиду обе
Набуд ҷуз ранги нилии саробе.
Бародар нон мепурсиду ноне
Набуд ҷуз курси хуршеди ҷаҳонӣ.
Баногоҳ чун атои осмонӣ
Расид овози занги корвоне:
Расид як корвон ҳамли боре,
Ки онро нест сомону қароре.
Бидида сорбон ин ду ҷавонро,
Ду тири раста аз қавси камонро,
Бигуфто: «Ин ду дарвеш аз кучоянд,
Дар ин сахро чу инъоми худоянд,
Ба онҳо ёрие кори савоб аст,
Ба ҳар аъмол дар дунё ҷавоб аст».
Паи андешаи қору барораш,
Гирифт охир ду сарборӣ ба бораш.
Ба дарвешон бифармуд обу ноне,
Даромад аз тариқи роздонӣ.
Бигуфто: «Аз кучою то кучоед?
Агар озода гӯям, дар ридоед».
Бигуфто Ибни Сино:
«Аз тариқат
Раҳе дорем то сӯи ҳақиқат,
Ду муршидему аз як хонақоҳем,
Ба сӯи ҳақ ду чашми як нигоҳем».
Аз ин шева бидид он марди тоҷир,
Ду сӯфиро ба ботину ба зоҳир.
Чу дид ин солиқонро нест озор.
Сухан бинмуд аз гармии бозор:
Бигуфто: «Аз Яман дурҳо харидам,
Чу қатра аз дили дарё кашидам,
Зи пӯлоди Димишқу шоли Кашмир
Намудам пардаю шамшеру занҷир,
Пас аз соли расидам то Бухоро,
Надидам олами ҷуду сахоро,
Ҳама моли маро бурданд бебӯҷ
Гурӯҳи раҳзани рӯзе ба тороҷ.
Қазоро бин, ки он рӯзи ғазо буд,

Бухоро бе худою бо худо буд.
Ҳамон рӯз аз аморат рафт Сомон,
Бухоро шуд ба амри ҳақ биёбон.
Кушода буд тамоми ганҷи шоҳӣ,
Дари ганҷинаю соҳибкулоҳе...
Мукофоти амал омад ба ёдам,
Дари ганҷури шоҳонро кушодам,
Зи симу зар ба ғайри тахту тоҷе
Гирифтам мулки сомонро хироче,
Ки аз моли ман ин дар сад фузун аст,
Касе, к-ин мол дорад, зуфунун аст.
Ба каф н-омад фақат тоҷу нигинам,
Вагарна ман шаҳи рӯи заминам.
Ва Сино гуфт: «Ҳар касро маром аст,
Барои мо кафандуздӣ ҳаром аст.
Чу бинмудӣ яке суду зиёнро,
Мақун андешаи тоҷи каёнро,
Агар фар нест, марде тоҷвар нест,
Ба ҷуз исме мар он чизи дигар нест.
Ба исми халқ тоҷе гашт нисбат,
Дигар тоҷе набуд аз рӯи ҳикмат...»
Ва тоҷир гуфт: «Эй солики бироҳ,
На як роҳ аст дар дарбору даргоҳ.
Ту шоҳу тоҷро нодида бошӣ,
Ба роҳи дигаре варзида бошӣ,
Мақун пеши раҳи ман гомронӣ,
Ки бори корвон дорад гаронӣ».
Пас аз ин ҳар суҳан бори зиёд аст,
Суҳан ганҷ аст,
Ин дам лек бод аст,
Давоми гуфтугӯ бонги дино шуд,
Зи ҳомун то ба гардун пурсадо шуд,
Низоми ин садоро гашта ҷӯё,
Ки онро нест назме ҷуз ба савдо,
Ки зарби мусиқӣ аз илм пеш аст,
Чу набзи одамӣ бар назми хеш аст.
Ҷарас дорад аҷаб назми парешон,
Чу бонги нӯш дар базми парешон.

Чу фарёди ҷудой нола дорад,
Зи расми бевафой нола дорад.
Бувад ин занг оҳанги дили ман,
Ки менолад зи кишту ҳосили ман.

Ба ҷое норасида маҳмили мо,
Расида шоми дигар – қотили мо,
Ба пастие зи маҳмил бор канда,
На боре, давлати бедор канда,
Гурӯҳе хайма зад бар шабнишинӣ,
Аҷоиб шаб, ки дар хобат набинӣ,
Ҳама хиргоҳиён бедор буданд,
Мусаллаҳ бо сару афзор буданд.
Чу ман аз хайма берун хоб рафтам,
Чу санге гӯй дар гирдоб рафтам.
Ба хоби хеш дидам шаҳсаворе,
Ба тамкину ба рафтори бухорӣ,
Ки мекард аз сари саҳро суроғам,
Ҳамехонд аз биёбони сӯи боғам.
Ба он боғе, ки рафтам, ошно буд,
Ба дил наздику аз ҷисмам ҷудо буд.
Дар он боғи хаёли хоб кардам,
Ба ногаҳ нолае бетоб кардам.
Зи ҷо ҷастам, бидидам маҳшареро:
Саворони чу боди сарсареро.
Гурӯҳи роҳзанҳои ниқобӣ,
Қарақчиҳо зи дуздони китобӣ
Ғабуда хонумони корвонро,
Гирифта рӯҳу ҷони сорбонро,
Риқобӣ гаштаю дартоз рафтанд.
Чу розе омаданду боз рафтанд.
Мукофоти амал дар ин шаби тор,
Амал шуд бо раҳи инкори инкор,
Ки ҳар ки ҳирс дорад, ҳирс корад,
Аз он ҳирси фузунтар бор орад.
Ба ин дастур зери чархи даввор
Бигардад неку бад такрор-такрор.
Ба ҳирси сорбон ин ҷо ватан шуд,
Биёбон гӯру регистон кафан шуд.

Саҳаргоҳон бишуд маҳмил равона,
Чу осебе зи осеби замона,
Кунун бонги ҷарас оху фиғон буд,
Касеро не яқину не гумон буд.
Ки онҳо мебаранд аз ганҷи сомон,
Яке ганҷе, ки онро нест поён,
Намедонад, ки ӯ худ корвон аст,
Ки илми ин ҷаҳонро сорбон аст.
Ва ин ганҷур дарпӯшида беҳтар,

Ва ин асрор сарпӯшида беҳтар.
Ба ин дастур раҳ бурданд, роҳе,
Ки нақше аз қафояш дуди оҳе.
«Ба рӯзи панҷ ранҷи мо ба сар шуд,
Аҷаб сабзии сабзе ҷилвагар шуд
Аз ин сабзӣ биёмад бӯи райҳон,
Аз ин сабзӣ биёмад бӯи инсон,
Ана Хоразм, он чи азми мо буд,
Ба мо буд он қадар, к-аз мо чудо буд...»

МУШКИЛОТИ ЧОР

Ишорат менамояд чашми бино,
Ҳикоят менамояд Ибни Сино.
Ба Хоразми муборак то расидем,
Нахуст аз обу аз нонаш чашидем.
Замине чун зумуррад дар биёбон,
Дари Урганҷ ҳамчун ганҷ во шуд,
Дилу ҷонам дар ин ганҷина ҷо шуд.
Аҷаб шаҳре, ки Ҷайхун рӯдбораш,
Ва рӯди маърифат андар канораш.
Зи Ҷайхунаш равон рӯди Ҳазорасп,
Ва киштиҳо дар он ҳамчун қатор асп,
Зи бозарғони дунёю бузургон
Муҳите буд чун дарёи Гургон.
Дар ин ҷо рум дидам, рус дидам,
Шаҳи Хоразмро Ковус дидам,

Алӣ фарзанди Маъмун шоҳи кишвар,
Ба ҷои тоҷ ақле дошт бар сар,
Ки дар дунёи пурғавғои пайгир –
Дар ин саҳрои тунди сағу нахчир,
Ба фазлу бо иродат рой мезад,
Ба роҳи ҳақшиносӣ пой мезад.
Маро рӯзе пазиро гашт Маъмун,
Магар дарёфт дар аҳволи Маҷнун;
Бигуфто: «Хуш расидӣ, нури дида,
Чунин фоли накӯро кас надида,
Ки фазли оламе ояд ба пояш,
Ки олам дарду он бошад давояш,
Ба ҷону дил бикӯшам дар маошат,
Тую илму фану баҳсу талошат».

Замоне бо Абӯсаҳли Масеҳӣ,¹
Кушодем аз Арасту сад гиреҳе.
Ба ҳикмат бо Абӯнастри Ироқӣ,²
Шудем аз васлкориҳо фироқӣ.

Абурайҳони Берунӣ ба фарҳанг
Намуда мулкро хушбӯю хушранг,
Сари донишварони ин замин буд
Барои ҳалқаи шоҳӣ нигин буд.
Фалак дар чашми ӯ бошад чу байзо,
Даруни байза бошад ақл анқо,
Ки фаҳми он ба фарде буд хоса,
Ки созад пасту болоро хулоса.

¹Абӯсаҳли Масеҳӣ файласуфи машҳур, ки дар хидмати Алӣ ибни Маъмуни Хоразмшоҳ буд, баъд аз номаи таҳдидомези Султон Маҳмуд аз Ғазнин рӯй тофт ва ҳамроҳи Бӯалӣ роҳи Хуросонро гирифт.

²Абӯнастри Ироқӣ – олими риёзӣ ва аҳли ҳикмат буд.

Сутух аз ҳикмати ӯ чоргоҳ аст,
Ки фаҳми ӯ фақат дар чор роҳ аст,
Миёни чорсӯ дар мӯшикофӣ,
Ба роҳи шаш чиҳат дорад хилофе,
Ба чашми ӯ фалак чун байзабоз аст,¹
Ва хуршеди фалак чун найзабоз аст.
Ба ӯ аз шаш чиҳат кардам ишорат,
Аз ин ҷо то само кардам иморат;
Ки одамдар мақоми худ ситода,
Намояд чор сӯяшро ифода.
Дар ин фан не саволу не ҷавоб аст,
Чу оғозаш тулӯи офтоб аст,
Чу одам аз замини ишқ рӯяд,
Нахустин чор сӯяшро бичӯяд.
Чу нерӯи хирадро нест поён,
Ба чашми ақл мегардад намоён –
Қабатҳои замину осмонаш,
Камони чарх бо рангинкамонаш.
Камону тир дар дасти камонвар,
Ба забти кишваре ё ҳифзи кишвар...
Ба шукри хидмати мардони доно,

Ба шукри неъматӣ ақли тавоно.
Дар ин ҷо ёфтаи ганҷе ба сомон,
Дар ин ҷо ёфтаи ҷамъе ба сомон.
Кунун бо ақлу тадбири иродат
Умури кишваре гардад иморат.
Ҷаҳон дар илм Олам ном дорад,
Зи гардишҳо сабоҳу шом дорад.
Агар ақли башар монад зи гардиш,
Агар гаҳворае монад зи ҷунбиш,
Само гардад ба амри хеш гардон,
Замин монад ба кори хеш ҳайрон...

Ба ин дастур се маҳ аз миён рафт,
Ҷаҳони шӯру ғавво аз ҷаҳон рафт.
Ба маҷлисҳо сухан рӯшод мерафт,
Зи обу оташу аз бод мерафт.
Ба рӯзе дар миҷози обу оташ
Зи қабзи боду обу аз бисоташ
Ба Сино дод Берунӣ саволе,
Саволи соддаю амри маҳоле:
«Мусаллам, ҷисм аз гармӣ физояд,
Зи ҳаҷми хештан чанде барояд.

¹Ин ҷо ишорат ба таълимоти Абӯрайҳони Берунӣ дар боби шакли фалак аст, бар хилофи Арасту Берунӣ фалакро на қурашакл – балки чун тухм дарозшакл медонад.

Ба сардӣ ҷисмҳо афшурда гардад,
Зи ҳаҷми хеш чанде хӯрда гардад.
Агар пуроб бошад обгина,
Агар дар об бошад обгина,
Зи сардӣ бишканад он зарфи шиша,
Сабаб чию сабабро чист реша?»
«Ҷавоби ин масал чандон ҳувайдост,
Ки аз нафси масоил хеш пайдост,
Ҳаво аз гармӣ ҷӯеи маконест –
Ба вусъат, лек дар он шиша ҷо нест;
Ба ин иллат шавад он шиша пора,
Бигардам аз раҳи дигар дубора.
Ба сардиҳо чу оби обгина
Шавад афшурдаю аз худ камина,

Халое¹ чун шавад дар шиша пайдо,
(Балое мешавад дар шиша пайдо),
Ба рафъи ин халоъ мегардад имкон
Ки шиша бишканад, дигар чӣ бурҳон!»
Абӯ Райҳон намуда эътирозаш:
«Агар рафъи халоъ бошад ниёзаш,
Бубояд бишканад шиша дарунсӯй.
Шикастан лек меояд бурунсӯй.
Чунон бинам, ки он мазруф дар зарф
Нағунҷояд чунон, ки ҳарф дар ҳарф...»
Ва Сино гуфт: «Дар ин шишабозӣ
На шиша, ҷавҳараш дорад ниёзе,
Агар ҷавҳар ба зоташ устувор аст,
Варо не хавфи оташ, не фишор аст.
Тунукмоя чу ояд обгина,
Набошад чурми ӯ – чурми камина...»
Бувад ин муттасилӣ дар табиат,
Ҳамин пайванд бошад дар фазилат,
Ҳамин сон муттасилӣ дар фазо аст,
Ки ҳар зарра ба васл асту ҷудо аст.
Ҳамин аҳвол рӯзе ҳоли мо шуд,
Бухоро аз халой мубтало шуд.
Чу тадбири хирад шуд аз вилоят,
Вилоятро фишоре шуд кифоят;
Ки девони Бухоро бо шукӯҳаш
Ва девори бузурги ҳамчу кӯҳаш,
Ба мисли шишаю андеша бишкаст,
Дарахти маърифат аз реша бишкаст.
Мабодо аз шару шӯри ҷаҳондор
Ҳамон амри халоъ ояд ба такрор.
Сухан то аз даҳони ӯ баромад,

¹Халоъ – холиғӣ, дар истилоҳи физика – вакуум.

Ба мисли боди саҳро чопар омад,
Ба Маъмун номае аз номи Маҳмуд.
Баровард ӯ сияҳтору сияҳпуд.
Ва Маъмун номаро чун амри султон
Чу доное пазиро шуд зи нодон
Чу онро хонд, дар андеша афтод,
Дарахти пешааш аз реша афтод.

Бигуфто: «Ибтидою интиҳо шуд,
Дареғо, ҷони мо аз мо ҷудо шуд.
Ҳамин раъй аст он султони динро:
Пазирам ё шуморо ё нигинро.
Саҳар Микол¹ ояд, то рабояд
Шуморо аз ману аз ин вилоят.
Чу неруе надорам дар масофаш,
Сар афқандам ба ин амри хилофаш.
Ба Ғазнин ҳар кӣ раҳ гирад, бигирад,
Касе роҳи дигар дорад, пазирад.
Ва Сино хандаи талхе бино кард,
«Ки ҳар чӣ ӯ ба мо кард, ӯ зи мо кард.
Азизон, бори дигар ман бидидам
Ба исботи ҳамин баҳси ҷадидам,
Ки кори шишаю санг аст олам,
Ба Маҳмуди гадо танг аст олам.
Абӯ Райҳон, чӣ дидӣ аз фишораш?
Ки аз худ меравӣ дар ихтиёраш.
Чаро дар худ наметаркӣ дарунӣ?
Ки таркиш хуштар ояд аз забунӣ.
Чу он назми қуҳан омад дубора,
Ту шиша гаштию ман зарфи хора.
Ту роҳӣ мешавӣ то сӯи дарбор,
Раҳи ман мебарад то сӯи асрор.
Ҳамин сония он маҳфил ҷудо шуд,
Яке бо худ, дигарҳо бо худо шуд.

МУШКИЛОТИ ПАНҶ

Ишпорат мекунад ирфон.
Чу аз идбору аз имкон;
Нишопур гашт пур аз бонги омад-омади Сино,
Вале худ ончунон омад, ки буд пайдою нопајдо.
Ҳама ҷӯеи Сино, гунгҳо гӯеи Сино буд,
Тамоми дардмандон аз паи пайдои Сино буд.
Ва Сино то зи роҳ омад,
Ба сӯи хонақоҳ омад.

¹Абдулфазл Ҳасан ибни Микол яке аз навкарони Султон Маҳмуд.
Ҳарифе ҷуст дар ин шаҳр к-ояд ҳамрадифи ӯ,
Варо дар пӯстин дарёфт бо ҷисми наҳифи ӯ.

Ба дил гуфто: Киро чустам, чӣ мебинам, чӣ меёбам
Аз ин хиргоҳи пуродам, аз ин даргоҳи беодам?
Гурӯҳе дид дар савму сало бо Пири Меҳонӣ,¹
На бо дастури исломӣ, на бо дастури имронӣ.
Ҳама дар худ фурӯ буданд,
Шароби дар сабӯ буданд.
Худоро дар худӣ дар чустучӯ буданд.
Шудам ворид,
Начунбид
Ҳеч кас ҳамчун пари коҳе,
Чӣ дастури назарбинӣ, аҷаб роҳи дилогоҳӣ!
Нишастам гӯшае, сарпӯшае бардоштам аз дил,
Дигар сарпӯшае бархост аз худҷӯшии маҳфил.
Зи роҳи ақл рафтам дар тариқи нақлиии эшон,
Дили худ чамъ медоранд худбиниону худкешон.
Дар ин дунёи бесомон, дар ин саҳрои бедомон
Ба ин тобу тариқат менагардад мушкиле осон,
Чи ранҷу дардхоро дидаам дар умри кӯтоҳам,
Чӣ банди нокушо бикшудаам дар нимаи роҳам.
Агар хосони ҳақ боре раванд аз хештан берун
Аз ин зовияи дарбастаи худ – аз кафан берун,
Ба чашми сар бубинанд он чӣ ман дидам,
Ҳазорон қони ларзонро ба зиндони бадан дидам
Зи дарди мардумон гарде шаванд огоҳ,
Ба ранҷи мардумон боре шаванд ҳамроҳ.
Бигарданд аз худӣ, мардум шаванд эшон,
Наҷӯянд қутбро, анҷум шаванд эшон...»
Дар ин андеша будам, маҷлиси хосон дуоӣ шуд,
Пас он аз шайх моро як саломе чун худой шуд.
Магар он Пири Меҳонӣ парешон ёфт авзоям,
Чизе бархонд аз пинҳону пайдоям.
Бигуфто: «Эй азизон, гар чунон бинам, ки мебинам,
Ба ин ҷо мантиқӣ омад барои баҳси деринам.
Варо бо ман, маро бо ӯ гузored аз атои худ,
Шумо ҳам бо худо бошед, мо ҳам бо худои худ...»

ШАЙХ АБЎСАИД:

- Нақӯ пайғом будӣ, омадӣ охир,
Ба пои худ расидӣ ё ба пои дил?

¹Шайх Абӯсаид Пири Меҳанӣ – намояндаи бузурги тасаввуф, ки бо Ибни Сино мукотиба доштааст. Баҳси онҳо дар Шаққон ба амал омадааст.

ИБНИ СИНО:

- Зарурат аз қафо дунболагир омад,
На банда, аз камони давр тир омад.

ШАЙХ АБӢСАИД:

- Замона то кунун тиру камон дорад?
Чу Яздон дар бағал хатти амон дорад.

ИБНИ СИНО:

- Агар шайхам зи ҳоли осмонҳо огаҳӣ дорад,
Қазоро, аз само дар ҷои борон тир меборад.

ШАЙХ АБӢСАИД:

- Чу мо фосилаи арзу саморо дӯхтем аз ишқ,
Дар ин фосила чандон сохтему сӯхтем аз ишқ,
Баланду паст шуд ҳамвора монанди кафи дастам
Набошад тир дар дасташ,
Набошад тир дар қасдам...

ИБНИ СИНО:

- Бигирям гар ба ҳоли даҳр, меҳандӣ,
Бихандам гар ба аҳволи ту, меранҷӣ.
Ман ин саҳро ба по паймудаю бо ақл санҷидам,
Ба ҷои тайр садҳо тирро дунболапар дидам.

ШАЙХ АБӢСАИД:

- Ҳаким, ин амри ботилро маёвар пеши рӯи ман,
Ки ман худ эманам, бошад амонӣ чорсуи ман.

ИБНИ СИНО:

- Нагардӣ то ҳадаф бар тиру пайкона,
Ки дар суръат уқоб аст он.
Ту дар суннат чу парвона,

Наояд бар ҳадаф тирам,
Бубахш, эй пир, тақсирам!

ШАЙХ АБЎСАИД:

- Ба амри ҳақ вучуди хокии одам,
Бишуд аз баҳри ҷон маскан,
Тани фосид барои дардҳо пайдост,
Азоби ӯ барои рӯху ҷон авлост;
Чаро мекӯшӣ умре дар давои тан?
Шаби ялдо ба шамъе кай шавад равшан?

ИБНИ СИНО:

- Тани солим бинои ақли солим аст.
Агарчи ними рӯ ним аст,
Агар он нимаро дард аст,
Аз он ними дигар зард аст –
Чу аз дарди шумо як хонақо дардаст бедармон,
Яке солики саргардон,
Яке муршиди бефармон,
Яке қутби висоли роҳи бепоён,
Гузида хонашерони шумо дар хонақо майдон,
Дигар майдони дунё аз далерон аст,
Баландӣ аз уқобону нишебӣ ҷои шерон аст!

ШАЙХ АБЎСАИД:

- Чу одам дар камоли зотии худ кӯтаҳӣ дорад,
Камоли воқеӣ аз баҳри хосон як раҳе дорад,
Дар ин раҳ чор даргоҳ аст;
Дари ҷаҳду яқин, дарвозаи ишқу дари тавҳид,
Ки дар поёни раҳ бошад камоли эзидӣ уммед.
Чу устурлоби асрори худо ишқ аст, бо нафрин,
Ба тиру найзаю ханҷар наёбад корҳо тазмин.
Ҷӯҳоди мо – риёзи тан, ҷиҳоди табъи инсон аст,
Дар ин ҷоҳида қутби олами имкон – имкон аст.

ИБНИ СИНО:

- Ба ҳикмат бар худочӯ як худо кофист,
Чу аз баҳри заминне як само кофист.
Ба одам одамӣ будан муроди ӯст,
Ки як ҷавҳар маводи ӯ, ниҳоди ӯст.

Худоро ҷавҳари инсон кучо бошад?
Кучо як киштзоре дар само бошад?
Ҳақиқат ончунон гӯяд, ки мегӯяд;
Ки ҳар ҷинсе зи ҷинси хеш мерӯяд.
Агар шайхам яқин аз ҷинси инсон аст,
Варо чӣ нисбате бо зоти Яздон аст?
Вале нафси башар бо сураташ пайдост,
Чу сурат бишканад, сират пари анқост.

ШАЙХ АБЎСАИД:

- Мақоми аз ҳама боло атои эзиди пок аст,
Ба ҳар хосе, ки арзонӣ бидорад, хок афлок аст.

ИБНИ СИНО:

- Ба ҷисму ҷони одам ҳаст як умре сару корам,
Чу ман аз аҳли тиббу ҳикматам, ҳикмат талабгорам.
Макони қутби васли бандагон хок аст ё афлок?
Макони мавти шайхон бурҷи афлок аст ё дар хок?
Биёмурзед, шайхам чун худо ё банда мемирад?
Зи дарди ҷонгудози одамӣ ё зинда мемирад?

ШАЙХ АБЎСАИД:

(Каломе лочавоб омад,
Сукуте дар гаронӣ ҳамчу хоб омад).
- Ба ҳар навъе, иваз созем ҷою ҷомаро охир,
Ба номи худ фиристонем охириномаро охир...
Хабар н-омад ба шайх аз манзиле дигар,
На аз қаъри гиле, не аз диле дигар...

МУШКИЛОТИ ШАШ

Ба ҳар ҷо расидам, балое расид,
Зи ҳар санги хоро салое расид.
Ҷаҳон рафта аз ёди Яздон чунон,
Кучо некмарде, ки созад ҷаҳон!
Агар даври Маҳмуд даврон бувад,
Аз он чархҳо чаппагардон бувад.
Зи пасти фикру баландии даст

Шуда илму фанро нишонда паст,
Бичӯяд ба аҳли башар як калом:
Асири ҷаҳолат, ғуломи ғулом.

Чу девон бичангад ба нури саҳар,
Ба нури саҳар нест дасти зафар.
Бузургон чу тухми сухан коштанд,
Халоиқ аз он баҳра бардоштанд.
Вале шоҳ хоҳад аз ин хокдон
Барорад зи бун тухми деҳқон ба дон.
Надонад, ки як дона сад дон шудааст,
Ки як ҷони равшан дусад ҷон шудааст,
Ки ҳар ҷон, ки равшан шуд аз ин чароғ,
Сиёҳӣ нагирад зи дуди димоғ.
Ҳама амри ӯ зидди амри ман аст,
На танҳо ба ман, бо фанам душман аст.
Агар ман бубахшам якеро даво,
Дихад ӯ лакеро ба боди фано.
Ба аввал нагун кард ӯ маҳди ман,
Бурид аз Ватан риштаи аҳди ман.
Кунун банд орад ба ҳар ҷаҳди ман,
Дареғо зи аҳду ману маҳди ман!
Чу ғунҷида будам ба маҳде ба ноз,
Ба кас ҷуз ба модар набудам ниёз.
Кунун аз бузургӣ нағунҷам ба шаҳр,
Битарсам, замоне нағунҷам ба даҳр.
Бичустам ба чашму ба ақлу ба пой
Замину замонро шаҳи некрой.
Шунидам, ки Кобус шаҳи кадхудост,
Ба аҳдаш ҳама аҳди сосон бачост.
Ба Гургон кунун расми гургон бубин,
Хирадро ба чанголи нодон бубин.
Ки Қобус он тухмаи Вушмгир
Ба дасти писар¹ шуд забуну асир.
Ба Мозандарон ку фиреванда шер,
Ки ин ҷонваронро биёрад ба зер?
Сафар кард Рустам аз ин достон –
Навишта бад-ин хок аз бостон
Фиребо шуд овозаи Вушмгир,
Надорам ба Гургон дигар чашмгир,
Чу умре сипардам ба оворагӣ.
Дили халқ ҷустам ба дилпорагӣ,
Яқин буд, ки ёбам дили чамъи хеш,
Фароҳам кунам илмҳои пареш.

Чӣ бахти нагунсорам эҷод шуд?
Умедам на бар хок, барбод шуд!
Ба шукронаи неъмат илму фан,
Ки дорад ба паҳнои дунё ватан.
Ба Гургон харидори нав ёфтам,
Ба сар ахтари тозае тофтам.
Дари хонаи марди Шероз²
Ва маҷлис бичӯшад шабони дароз.
Аз ин ҷамъи доништалаб хушдидам,
Ки кишти Бухоро диҳад ҳосилам.
Ба «Қонун» даре боз кардам шабе,
Ки будам гирифтори тобу табе.
Ба Шабдизи ин дард бошад савор
Ҷамоат ҳама шаб ҳазору ҳазор.
Аз ин дард ҷамъе шавад порикоб,
Бисӯзад ба оташ, биларзад ба об.
Чу тавфиқ бошад, зи по афканам
Ман ин дардро бо тану бо фанам.
Шудам бо «Маҷестӣ»³ шабе ҳамнишин,
Ба таъбири аҷсоми арши барин.

¹Манучеҳр писари Шамсулмаоли Амир Қобус ибни Вушмгир бо иғвои сипоҳиён падарашро зиндон карда ба қатл расонд.

²Ибни Сино муддате дар хонаи Абӯмуҳаммади Шерозӣ истиқомат кард ва ба таълифи китоб машғул шуд.

³«Ал-Маҷестӣ» - китоби ҳайати Батлимуc-Птолемей Юнонӣ, ки Ибни Сино онро шарҳ ё ва такмил додааст.

Масоили ин фан ба Юнон бувад;
Маро мақсади илм кайҳон бувад.
Ба он шаклу манзар камӣ мекунад,
Чу иқлими Юнон намӣ мекунад.
Агар манзари илм як кишвар аст,
Сари бетан асту тани бесар аст.
Ман онро фарохурди олам кунам,
Ду қитъа, ду қатра ба он зам кунам.
Чӣ неъмат, ба ғурбат ватан ёфтам,
Бародар ба илму ба фан ёфтам,
Чу Ҷузҷонӣ донишварам ёр шуд,
Ки офияти умри пурбор шуд.
Чу дар васли илму амал сохтам,
Ба таҷрибаам нек бишнохтам.
Агар фазл дунест, беманзил аст,

Агар илм дарёст, бесоҳил аст,
Агар меҳр вақти ғурубу гусел –
Нишинад ба дилҳо, барояд зи дил.

МУШКИЛОТИ ҲАФТ

Фарри шоҳон чун зи мардон рафтааст,
Рустам аз майдон ба кайҳон рафтааст
Рӯй овардем бар даргоҳи зан,
Нармсӯз аст оташи хиргоҳи зан.
Сӯи Рай рафтем аз роҳи Цибол,
Аз дами сайёд монанди ғизол.
Дар дами Рай пешвозам омаданд,
Чорагарҳо чорасозам омаданд.
Хоса манзил буд, он ҷое шудам,
Баъди ранҷе дар дилосой шудам.
Пас ба Чузҷонӣ ба дарбор омадем,
Бо Сайида¹ мо ба гуфтор омадем.
Буд малика рӯи тахту зери тоҷ,
Гуфт: «Илоҷе кун, агар дорӣ илоҷ...
Вориси ин тахт ин бадбахт шуд,
Сустии нафсаш балои сахт шуд.
Ин Мачидуддавла фарзанди ман аст,
Бо билоду мулк пайванди ман аст.
Ҷамъ бошад дар сари сомони хеш,
Лек дар кори ҷаҳон бошад пареш.
Ҳаст кӯтаҳ ақли ӯ бо умри ман
Дар умури кишвару ҳифзи Ватан...»
Гуфт Сино: «Умратон бодо дароз!
Дард агар кӯҳ аст, гардам чорасоз».

¹Чун Мачдуддавла писари Сайида Малика хотун, ба синни балоғат нарасида буд, вилоятро худааш идора мекард.

Дар муоина шудам беморро,
Боз бинмуд ӯ дари асрорро:
«Ғам агар дард аст, ғамбемор ман,
Сар ниҳода пеши ӯ ночор ман.
Ман малики ин билоду кишварам,
Ҳукмрони мулк бошад модарам.
Соли манро рӯзу шаб кам мекунад,
Ӯ ба умри хештан зам мекунад.

Бо чунин аҳвол чун ёбам камол,
Давлати модар кучо ёбад завол?!
Решаи дардаш бурун аз хок буд,
Сустии тан, сустии идрок буд.
Боз савдои вилоят дар сараш
Ҳалқа чун мори сияҳ дар бистараш.
Бӯалӣ гуфто, ки ин амри ман аст,
Амри фан бар касрати чоно тан аст:
«Аз ҳама фикри худӣ озод бош,
Аз ману дидори модар шод бош.
Давлати дидори модар кимиёст,
Ки ба дарди бедавоиҳо давост.
Баъд аз ин дорую дармонат кунам,
Мулки танро зери фармонат кунам».
Сар ниҳод ӯ зери фармони ҳаким,
Дасти кӯтоҳеву домони ҳаким.
То бад-ин минвол як моҳе гузашт,
Гӯиё аз теги ҷарроҳе гузашт.
Рафт ранҷу шуд саломат ёри ӯ,
Ҷуръат афзун мешудӣ дар кори ӯ.
Чун ба ҳаждаҳ шуд баробар соли ӯ,
Тундие бархост аз омоли ӯ.
Шуд талабгор аз малика тахтро,
Бурд аз даргоҳи модар бахтро.
Аз ҳамин дарди гарон модар гузашт:
Пас балоҳои замин аз сар гузашт...
Чун маликро заъфи модарзод буд,
Корҳо на аз хирад, аз бод буд.
Кард исён зидди ӯ хайли сипоҳ,
Буд хайрон, то кучо орад паноҳ.
Номае бинвишт бар Маҳмуди шар,
То ба дасти ӯ ба худ ёбад зафар.
Аз қазо, Маҳмуд, аз Мозандарон
Сӯи Рай меомадӣ бо лашкарон.
Номаро бигрифту амре боз дод,

Амрро бепарда, бепардоз дод,
Гуфт: «Ҳочиб, ҳар чӣ дар ин нома аст,
Баҳри мақсуди шумо чун чома аст.
Мард бошад, бар Ватан сар медиҳад,
Ин ба тасхири ҳудаш зар медиҳад.
Ин амир аст, ё ки тифли бесар аст,
Ки варо бозӣ ба дурру гавҳар аст.
Ё сари бозӣ ба султон мекунад?

Ё маро пиндори нодон мекунад?
Гар ба тазвир аст, аз тадбир нест,
Дар қусури ӯ маро тақсир нест.
Аз зару гавҳар магардон рӯйро,
Лек аз майдон баровар гӯйро.
Ин амири бехирадро даст гир,
Ман бубинам то кучо бошад амир!
Қарматихоро чу асрори баланд
Каш якояк бар сари дори баланд.
То бидонад амри султонӣ кучост,
Пояи чоҳу қаҳонбонӣ кучост?»
Амри султонӣ зи яздонӣ гузашт.
Аз ҳади доною нодонӣ гузашт.
Рӯзи дигар субҳи содиқ шуд гувоҳ:
Худ Мачидуддавла бо чандин сипоҳ
Омаду бо душманаш ҳамроҳ шуд,
Баста шуд... Охир саги даргоҳ шуд.
Ҳаст дар бозии қисмат шеваҳо,
Аз шаҷар афтад аҷоиб меваҳо!
Кист дар хуни худӣ зомин шавад?
Душмани худ, душмани ойин шавад?!
Кист аз беборагию бесарӣ
Дод бар марги муфочо кишваре?!
Амри султон бо масал омад бачо,
Дар бало беҳтар, ки дар бими бало...
Ҳар дарахти бебаре пурбор шуд,
Дор шуд, зеби сару дастор шуд...

Дарди шоҳон аст дарди бедаво,
Аз чӣ бахшидам ба нодоне шифо!
Ман сабабгори ҳамин маҳшар шудам,
Зидди шар будам, зи аҳли шар шудам.
Ман, ки будам дар набарди неку бад,
Дар набарди нуру зулмат то абад,
Рӯ ба рӯ гаштам ба зулматпешае,
Чун кунам дар чанги ӯ?...Андешае...
Ҳайфи ин дониш, ки ғофилгир шавам,
Равшаниро аввалу охир шавам,
Разми мо боқист бо назми куҳан,
Дастии мо болост аз гӯру кафан...

МУШКИЛОТИ ҲАШТ

Худованди «Қонуни» хокисиришт¹
Зи дӯзах баровард ё аз биҳишт,
Яке наъши наврафтаре ними шаб
Ба расми кафандузд дунёталаб.
Ба таҳхонаи тор овард рост,
Ки амри ҳақиқат ба ҳақ норавост.
Ба болои мизаш чун бигзоштанд,
Ҳама роз аз хона бардоштанд.
Ду тан аз болохона боло шуданд,
Калиди дари роз чӯё шуданд.
Яке монд бо наштару бо фанаш,
Ва ҷисме ба сардии сарди танаш.
Биафрӯхт шамъе ба тори сараш,
Бисанҷид сар то ба по пайкараш,
Яқин кард Сино, ки ҷисми зан аст,
Ки дар паҳнаи синааш барзан аст.
Ва Сино бигуфто: Дар ин доварӣ,
Ба амри ду ҳақ мар маро хоҳарӣ.
Ва аз пайкари ғам кафан баргирифт,
Ки хуни ҳаким дар бадан даргирифт.
Бипӯшид чашму бигардонд рӯй
Аз он рӯи зебо аз он мушкмӯй,
Аз он пайкари поки имдодчӯй,
Ки аз барги гул рафта ҷонаш чу бӯй,
Аҷаб пайкаре дид, дар рӯзгор
Накарда танашро касе дар канор
Ба ҷуз хокдону ба ҷуз модараш,
Бигашт аз буридан дами наштараш,
Наомад баробар ба ӯ чавҳараш.
Қасам хӯрд дар пайкари мармараш:
«Агар аз биҳишти гумонӣ туро
Чу Момо Ҳаво ман бикардам чудо,
Бубахшо, чу фирдавси дунё манам,
Ба амри абадхоҳию бо фанам.
Кашидам агар з-оташи дӯзахат,
Чаро нест доғе ба моҳи рухат?
Чаро нест дуде ба ҷуз мӯи ту,
Чаро нест чине ба абрӯи ту?
Чаро нест осори оташ туро?
Куҷо рафт ҷони мушавваш туро?»

Набинам асар аз азоби анин,
Набинам асар аз саломи замин.
Бад-ин шевае, ки туро ёфтам,
Ба як мӯя сад мӯй бишкофтам.

¹Дар

Ҳамадон шогирдони Ибни Сино пинҳонӣ ҳасади мурдаҳои навро барои муоина ва таҷриба берун меоварданд. Аз рӯи зарурати тибби амалӣ ӯ гуфта буд: «Барои ман ҳисме аз фанни Гален муҳимтар аст».

Ки аҷсодро хайру шар нест, нест,
Гунаҳ ҷуз ба нафси башар нест, нест!
Ба таъҷил рафтӣ чаро, эй парӣ?
Надорам ман эъҷози пайғамбарӣ,
Ки бо як нафас ҷон атоят кунам,
Магар ҷони худро фидоят кунам.
Ба сарвақти ту рафт аввал қазо,
Намуда зи рӯҳу равонат ҷудо.
Агар мерасидӣ ба як шом пеш,
Аз ин беҳудиям ба як ҷом пеш.
Агар хуни ту сар ба сар заҳр буд,
Фани ман чу дарёи позаҳр буд.
Кунун заҳр шуд нӯшдоруи ман,
Ба ҷои ту бояд, ки пӯшам кафан,
К-аз ин шармсорӣ биёбам раҳо,
Ба дарди ту дигар надорам даво...
Аё мӯи шабрангу эй рӯи рӯз!
Гирифтори он оташи хонасӯз.
Ки дар санги хоро асар мекунад,
Зи санг оҳи сангӣ бадар мекунад.
Аё наварӯси арӯси кафан,
Ки хушкида хунат зи ғам дар бадан,
Ба номат бубахшам китоби шифо,
Ки дарди замонро биёбам даво.
Ки дарди ту дарди замон асту бас!
Ки марги ту марги замон асту бас!
Дар ин музтарию дар ин бедарӣ
Баровард фарёд то Муштарӣ.
Бигуфто: Худованди ҷонофарин,
Ту чархи баринию Сино – замин!
Ту ҷонбахшу ҷонгиру ман ҷонхарам,
Туй додгустар ва ман доварам.
Ба ин пасти охир чаро аз фароз
Дихӣ кӯтахӣ кори дасти дароз.
Агар амри кул чун атои шумост,

Ҳама амри чузъӣ ба фармони мост.
Дар ин тирашаб нури тобон манам,
Агар ҳаст донои нодон, манам!
Битарсам, ки нурам барорам бурун
Аз ин тангною бигардам забун.
Чу соя зи дунболи ман сояат,
Басе шайхи гумроҳи ҳамсояат,
Ки амри маро куфр эълон кунанд,
Ки фанни маро фанни шайтон кунанд...
Чу ман бо аҷал ҷанг дорам, чаро
Азалро сипар мекунӣ, эй худо,
Агар ҷанг ҷӯӣ дар ин корзор
Бигирам зи ту парда, эй пардадор!

МУШКИЛОТИ НӮҲ

Ҷаҳон охир чу зиндони башар шуд,
Ҷавонмардӣ ҳама зери сипар шуд.
Фани ман аз замин то осмонҳо
Ба ҳикмат боз медорад ҷаҳонҳо.
Бувад ҳар одаме чун олами ман,
Ғами олам барояд аз ғами ман.
Чу дар рози ҷаҳон рафтам, расидам,
Ба роҳи ақли худ банде надидам;
Ба ҷуз банди аҷал, ки дар замин аст,
Надонӣ дар кучое дар камин аст:
Ба дарбор аст ё дар зери дор аст?
Ба зери об ё дар куҳсор аст?
Намедонӣ, ки ӯ ҳамроҳи дард аст?
Чу марде ё ба майдони набард аст?
Надонӣ, дар фасоди тан ниҳон аст
Ва ё бо ҷон равон асту равон аст.
Надорам шиквае аз ин амирон,
(Ба доми ҷаҳду нодонӣ асирон).
Намонда сар яке дар болиши ман,
Начида донае аз дониши ман;
Ба вақти дард ё донотарошӣ
Кунанд аз баҳри доное талоше.
Маро боре ба маснад мебароранд,
Сипас то зери зиндон мефароранд.
Ҷаҳондорӣ агар илми барин аст,
Чаро гаҳ рӯи зин гаҳ зери зин аст?
Ҷаҳондоре, ки аз худ бохабар нест.

Зи ганчи адлу дониш баҳравар нест,
Раҳи ӯ ҷуз ҳамин зеру забар нест:
Чӣ соҳибтоҷҳо соҳиби сар нест!
Ҳамадон гар надонад, ман бидонам,
Зи дигар кону аз дигар маконам
Вале чун роҳи дониш пеша кардам,
Ба зоти фан бәсе андеша кардам:
Чу дониш бемакону бо макон аст,
Аҷаб соҳибҷаҳони бечаҳон аст!
Нашояд, ки шавад моли амире,
Чу ман дар ҳалқаи дунё асире...
Чу Шамсуддавла¹ шуд тобутсавора,

¹Шамсуддавла амири Ҳамадон то ҳадди Ироқ, писари дуюми Сайида буд. Вақти расидани Ибни Сино ба Ҳамадон ӯ дарди қулинҷ гирифта буд. Баъд аз муолиҷаи қулинҷаш Сино ба сарвари вазорати ӯ расид.

Ба ӯ кардам ато умри дубора.
Қулинҷашро кашадам аз ниҳодаш,
Валекин монд дар сар кибрбодаш,
Ки он бодаш балои ҷони мо шуд,
Аз ӯ моро ду зиндоне ато шуд...
Чу будам банди зиндони маҷозӣ,
Надорам бими зиндони асосӣ...
Чу зиндон аз барои зиндагон аст,
На зиндон аз барои мо ҷаҳон аст.
Чу бо фан зиндаам, дар фан бикӯшам,
Бимонад бори дунё бори дӯшам.
Қушоам равзани дигар ба «Қонун»,
Фаро гирам гиёҳи кӯҳу ҳомун.
Зи заҳри мору бӯи гул бисозам
Яке таркиб, к-ояд чорасозам.
Ба асрори табиат рафтаам осон,
Аз он ҷо барнахезад макри инсон,
«Шифо»-ро мекунам шаҳпули дунё
Ба рӯи панҷ ҳикмат – панҷ дарё.
К-аз он бошад гузар ақлу хирадро
Зи Юнон то Бухоро – неку бадро.
Барои ошиқон кардам рисола
Зи ишқи Ҳай¹, ки сӯзад чун ҷавола...
Ба ин ҷо гаҳ вазиру гаҳ асирам,
Гаҳе зери назар, гаҳ беназирам.
Бәсе омехтам бо дардмандон,
Забони ростгӯям зери дандон,

Ки дарди ин замон танҳо ба тан нест,
Илоҷи дардҳо танҳо кафан нест.
Ки ин дарди замони бенизом аст,
Замон аз ранҷрӯзиҳо тамоm аст.
Чӣ чора, чорасоз умре ба банд аст?
Фани ман дар шикели банду фанд аст!
Ба нафси кишвари шамси вилоят
Ҳамин кишвар наомад дар кифоят,
Ба Торам² лашкари таррор мебурд.
Сари худро сари бозор мебурд.
Ба ними раҳ қулинҷаш тоза гардид.
Намурда, мурданаш овоза гардид.
Аз ин раҳ мурдабор омад сипоҳаш.
Чу аспӣ бесавор омад сипоҳаш.

¹«Ҳай бинни Яқзон» қиссаи ишқии ирфонии Ибни Сино, ки дар зиндони Ҳамадон таълиф шудааст.

² Лашкаркашии Шамсуддавла ба кӯҳистони Кирмоншоҳ дар назар дошта шудааст.

Валиаҳдаш¹ нишаст андар мақомаш,
Савори аспӣ безину лаҷомаш,
Ки ин аспӣ саворандози тозӣ
Ба ҷиддӣ мебарад анҷоми бозӣ...
Самоуддавла гуфто: «Ин аморат
Мабодо бе вазиру бе вазорат!
Чу Сино марди ботадбир бояд,
Ки қадри маҷлиси моро фазояд.
Ҳаким гуфто: «Баландиҳои ҳикмат
Намерӯяд ба пастиҳои фитрат.
Чу медонист қавми бевафоро,
Зи дӯш андохт ин бори балоро.
Чу дилгир аз шару шӯри чаҳон шуд,
Чу бӯи гул ба барги гул ниҳон шуд.
Панаҳ додаш Абӯғолиби аттор,
Ки сирри хона нафрӯшад ба бозор.
Ба мантиқ баст ӯ боби «Шифо»-ро
Кушода ҳикмати арзу саморо,
Самоуддавла бо тоҷи амонат,
Ба гардан баст Синоро хиёнат.

Нишонда дар Ҳисори Фардҷонаш,
Баробар кард ӯ суду зиёнаш.
Ҷаҳон хоб аст ӯ шабзиндадор аст,
Ба тадбири ҷаҳон дасте ба кор аст.
Нишаста ӯ ба ҷурми бегуноҳӣ,
Яке аз Исфаҳон омад сипоҳе.
Алоуддавла² дар тасхири ин хок
Биёмад бар ҳарифи суст чолок.
Амири бечигар аз бими ҷонаш,
Бурид аз кишвару аз хонадонаш,
Панаҳ овард рӯзе ихтиёрӣ
Ба зиндоне, ки ман будам ҳисорӣ,
Агар ин аст расми мулкдорӣ,
Мабодо дар ҷаҳон як тоҷдоре!
Чу ҷангу ҷӯши шоҳон гашт хомӯш,
Чу деги хомкорӣ монд аз ҷӯш,
Шаҳу зиндониён гашта баробар,
Бурун рафтанд аз зиндони якдар.
Аз ин ҷо риштаи ёрӣ буридам,
Ба сӯи Исфаҳон чашми умедам.
Шабе бо хилъати дарвеш рафтем,
Бало аз пушту роҳ аз пеш рафтем...
Чӣ мечӯям қароре зери гардун –
Ба Алванду ба Гургону ба Ҷайхун?!

¹Баъд аз дар нимароҳ мурдани Шамсуддавла писараш Самоуддавла фавран ҳокими Ҳамадон шуд.

²Алоуддавла – амири Исфаҳон, ки бо Ибни Сино мукотиба дошт ва ӯро ба дарбори худ мехонд.

МУШКИЛОТИ ДАҲ

Расидем то марзаи Исфаҳон,
Ба дастури дарвеш бо ҳамраҳон.
Ба мо шуд ато хилъати хосае,
Бидидам дар ин коса нимкосае.
Ба дарбор рафтам фурӯ зери бор,
Ки рӯзӣ чӣ бошад аз ин рӯзгор?
Амири вилоят ба иззи тамом
Маро дод болою воло мақом.
Ба ҳар ҷумъа мешуд бапо анҷӯман,
Зи назми навину зи расми куҳан.

Басе кӯҳнадӯзон сало мезаданд,
Хирадро ба боди фано мезаданд.

Ҷавон пир буду ҷаҳон пиртар,
Замон оҳу ҳар оҳ шабгиртар.
Ҷаҳон ҳамчу шабгардии осӣст,
Ки санги забар гаҳ зи тираш ҷудост.
Чӣ тарсе зи гардуни гардон бувад?
Ба Маҳмуд серӯза даврон бувад.
Ба се даври дигар барояд зи тир,
Шавад ҷаҳл дар пои доно асир.
Кашидам чу ин ҷамъро аз гиле,
Аз ин мазраи хушку беҳосиле.
Зи илму ҳунар баста зарринкамар,
Кашиданд теғе зи пушти сипар.
- Расидам замоне ба сомони хеш,
Фаро кардам илми парешони хеш.
Кашидам фани худ ба лафзи дарӣ,
Ки ояд аз он шеваи модарӣ.
Чу гуфтори ман бо ҳамин лафз буд,
Маро набз буду маро нафс буд...
Қазоро расид аз Хуросон хабар,
Ки Маҳмуд бинмуд азми сафар-
Ба он кишваре, ки наояд дигар,
Саровард кишти муродаш самар...
Зи домони дунё гирифт устувор,
Ки доман надорад чунин беканор.
Гар ин пиразан доманафшон шавад,
Басе тифли якрав зи домон шавад!
Раво дид бар ман басе ранҷро,
Хато рафт султони шатранҷро.
Ба сахтии ҷабраш накардам дуо,
«Ки бодо зи тахту зи бахташ ҷудо».
Чу киноварӣ бар хилофи ман аст,
Ба ҳикмат хилофу хилофи фан аст...
Магар одам омад ба дунё бадон,
Ки оташ занад дар сарои ҷаҳон?

Магар баҳри мурдан шуд одам падид
Ба ин кӯҳнадунё ба расми ҷадид?
Агар тира будӣ ҷаҳонро умед,
Шабе менагардид рӯзи сафед!
Биё, косагул, фурсате май кашем,
Ки умрест ранҷи паёпай кашем.

Бубахшо даме равшанӣ бар димоғ,
Ки шабро сафедӣ бубахшад чароғ
Муғаннӣ, бизан нағмаи бемалол,
Ки бошад ба бозӣ чу набзи ғизол.
Даме душмани сактаи дил шавад,
Муроди дили банда ҳосил шавад.
Ба рақс ой, эй Зӯҳраи хокдон,
Биларзон тану мӯҳраи хокдон.
Ки аз бори сангин раҳонӣ маро,
Чаҳоне чӣ бошад, чаҳонӣ маро.
Ки дар мӯшикофии банди аҷал
Ҳамин мӯи мушкин расид аз азал,
Шавад гар аз ин мӯй рӯям сиёҳ,
Чӣ боке, агар ҳаст рӯе чу моҳ.
Ту Чузҷонӣ, бикшо зи рӯи вафо
Яке боби ҳикмат маро аз «Шифо»
Равам то ба кори худӣ сарфаро:
Саропарда беҳтар, ки мотамсаро.
Чу ин маҷлиси унс поён шавад,
Ба ӯ сар ба сар меҳри тобон шавад.
Яке рӯзи дигар шавад рӯзгор,
Бубинем фардо чӣ орад ба бор...
Чӣ шуд кори фардо, чӣ субҳе дамид?
Ки Масъуд бар мулк лашкар кашид.

Ғиреве бирӯид дар Исфаҳон¹,
Зи шарҳаш бисӯзад забону баён,
Ба ин ҷанг Масъуд масъуд шуд,
Ҳама буди ин хок нобуд шуд.
Ба ҷои падар ӯ ганҷури ман
Фаробурд дастору дастури ман.
Рабуданд аз хона «Инсоф»-ро,
Зи ҳар сафҳае нақши саҳҳофро.

¹Султон Масъуд ибни Султон Маҳмуди Ғазнавӣ соли 1030 ба Исфаҳон ҳамла карда, китобхонаи Ибни Синоро ғорат мекунад, аз ҷумла «Китоб-ул-инсоф»-ро дар 20 мучаллад, «Ҳикмати Шарқ», китоби шашуми «Қонун» ва дигар дастнависҳои гаронбаҳоро ба Ғазнин мебарад ва бо амри Малик Ҳусайни Ғурӣ Тоши Фаррош ин ганҷинаро оташ мезанад ва Ибни Сино бори нахуст аз шиддати ғазаб ба касалии қулинҷ гирифта мешавад.

«Зи ҳар роз ман парда бардоштам,
Мар инро барои ту бигзоштам?»¹
Кучо мебарӣ ҳикмати Шарқро,
Чӣ сон мебарӣ оташи барқро?!

Дареғо аз ин ранчи рӯзу шабам,
Дареғо зи аҳволи тобу табам
Дареғо зи ман, водареғо зи фан,
Шавад гар матое ба ҳарду кафан!
Зи қаъри замин то ба чархи барин
Басе роҳ бурдам, ба чуз роҳи кин.
Ҳамин роҳ моро ба ғофил гирифт,
Дареғо хирадро, ки чоҳил гирифт!
Бубояд аз ин мулк берун равам,
Фаришта наям, ки ба гардун равам.
Битарсам, ки гардем дар ин сафар.
Ман аз оламу Олам аз ман бадар.
Дар ин чанг аз ҳарчи дорад вучуд,
Бимонад яке зинда – Зояндарӯд!
Чу пояндагии ҷаҳон бо фан аст,
Бувад то фанам, ин ҷаҳони ман аст!

ҲАЛЛИ МУШКИЛОТ

Ҷаҳонро ҷовидон гуфтию ҷовид аст,
Хирадро нур гуфти, олам испед аст.
Замин ҳамчун сари шӯридаи инсони пурдон аст,
Фани ту, мадфани ту ҳамраҳи ӯ гирдгардон аст,
Ба зери тегаи Алванд, рӯи рукнҳои фан
Гирифта гунбази сабзе чу ақли одамай маъман:
Ишорат бар сарони сабзи Инсон асту ирфон аст,
Чу рамзи сарбаландихою азми сарбадорон аст;
Ки зери бору зери дор,
Зери ханчари хунбор,
Ҳама фарзонаю мардона бигзаштанд аз пайкор...
Вале, пайкор бошад,
То ҷаҳоне аз паи кор аст,
Даме, ки неку бад ҳампаллаю ҳамсангу ҳамбор аст.
Миёни асри мою асри пуршӯри шумо, устод,
Ҳазорон қабрҳо бархост,
Ҳазорон қасрҳо афтод.
Ҳазорон шаҳрҳо ҳамчун Бухоро шуд мазори мо,
Ҳазорон шаҳрҳо рӯид аз меҳри канори мо.
Ба нерӯи хирад охир баромад аз Замин Одам,
Ба авҷи осмонҳо, ду ҷаҳон гардид як Олам, -
Аҷаб Олам, ки маҳро дид чун саҳрои хокистар,
Аҷаб Одам, ки шуд бо Зӯҳра ҳамовою ҳамбистар.

¹Ин байт аз қасидаи «Айния»-и Ибни Сино иқтибос шудааст.

Ва холи ёфт бистарро ва худро ёфт, комил ёфт,
Ва худро дар сари саҳрои киштат ҳамчу ҳосил ёфт.
Ва худро дар мақоме ёфт – дигар пасту боло нест,
К-аз он чо сад ҷаҳон пайдою як дунёи зебо нест;
Ба ҷуз дунёи инсонӣ, ки Инсон офарид онро,
Аз ин чо саркашону паркашон бигрифт Кайҳонро,
Ҳақимон бо аҷал имрӯз ҳам дасту гиребонанд,
Ба ҳукми фан ба ҷисми мурда ҷони тоза бахшоянд,
Вале банди аҷалро ҳеч кас накшуду накшояд.
Барои бедилу соҳибдилон дил офарид Одам,
Ба одам нӯшдору, заҳри қотил офарид Одам.
Бале, пайкор бошад, то ҷаҳоне аз паи кор аст,
Кунун ҳам неку бад ҳамсоюю ҳамсангу ҳамбор аст.
Чу некӣ маншаи Хуршед дорад, панҷаи Хуршед
Парасторӣ намояд зиндагониро ба сад уммед,
Заминро чун замон ӯ субҳгоҳон мекашад дар бар,
Ки ғайр аз оташи рӯяш нагирад оташи дигар...
Ба тӯфони ҷаҳолат аз биёбон новадон бурдӣ,
Ҳақиқатро, фазилатро миёни
Бодҳо бебодбон бурдӣ.
Ва дар Алванд бандар ёфтӣ, эй марди тӯфонӣ,
Зи фазли форсӣ Алванд шуд Олимпи Юнонӣ.
Раҳи разми худоёнро,
Раҳи базми гадоёнро,
Пазиро гашта яксон ёфтӣ болою поёнро.
Ту дарди мардумон ҷустӣ, ба дарди хеш дар мондӣ,
На бар болиң, ба рӯи санги шер¹ оҳиста сар мондӣ.
Ба гӯшат мерасид аз дур танҳо аллаи модар,
Фуруд омад зи чашмат ашк ё ахтар?
Бубастӣ чашм ё равзан,
Вале аз равзаҳои илми ту чашми ҷаҳон равшан.
Ту мерафтию тобути ту чун сайёра мечунбид,
Бухоро, модари зорат, сари гаҳвора мечунбид.
Сароғозат Бухорою саровози ту Алванд аст,
Миёни ин ду манзил банд-банд, пайванд-пайванд аст,
Яке пайванди ҷисмонӣ,
Яке пайванди ирфонӣ,
Ту банду баст кардӣ марзро чун ҷисми инсонӣ.
Ба болои мазорат гунбазе чун косаи сарҳост,
Ба рӯи гунбази сабзат само чун гунбази дунёст.
Шафақ аз теғаи Алванд бар ҷоми худовандӣ -
Ба рӯи гунбази ту аз майи сурхи самарқандӣ

Чу дар ҷоми нагуне бода мерезад ва он холист,
Ҷаҳон аз номи ту пур гашту он ҷоми Ҷаҳон холист.

1979

¹Санги шер дар Ҳамадон муҷассамаи табиии шер аст.